

Az árulás könyve

■ Kerékgyártó István: *A rendszerváltó*. Kalligram Kiadó, Budapest, 2017, 240 oldal, 3000 Ft

„Az egész életedet el tudod tölteni azzal, hogy tényekből emelsz falat közötted és bármi között, ami valós” – mondja Chuck Palahniuk, az embernek pedig önkéntelenül eszébe jut ez a bonmot, amikor a kezébe veszi Kerékgyártó új könyvét.

A tisztesség végett meg kell jegyeznem, már kéziratban olvastam ezt a könyvet. Egészen pontosan ennek egy korábbi változatát. Mindent elmond a szerzői aláírástól, hogy megjelenése előtt alig pár héttel az író visszahívta a kéziratot a kiadótól, azért, mert „nem volt elég feszes”.

A végső verzió több ezer karakterrel kevesebb lett, nem is maradtak a könyvben funkciótlannal lebegő mondatok, különösebb díszítések. Gramma adagolt, minimalista prózát tart kezében az olvasó, ami kizárólag a történet elmesélésére fókuszál. Már önmagában ez üdítő színfolttá teszi Kerékgyártó töredékekből építkező regényét a kortárs magyar próza palettáján, de az elmondott történet teszi fontossá a könyvet.

Generációs regény ez, de nem a magyar rendszerváltást megelőző generációnak a regénye, hanem azé a most harmincas generációé, amelynek nincsen konkrét élménye magáról a rendszerváltásról, ha van is, az annyiban kimerül, hogy a „szüleink kissé idegesek voltak”, illetve hogy Antall József halálakor leállították a tévében éppen elkezdődött gyermekműsort, a *Kacsameséket*. A magam részéről nem igazán tudok többet felsorolni a kilencvenes évek elejének történelméből, melyhez személyesen is kapcsolódni tudnék, amit tudok róla, azt már másodkézből, a történelmi tényekből tudom.

És itt kanyarodunk vissza a fent idézett Chuck Palahniukhoz: a tények nem mutatják meg a valóságot, hogy mi történt az országgal, nem tudják sokként előtárni a magyar értelmiség amorálisát.

Lehet, hogy dátumokat, eseményeket ismerünk, de nem tudjuk, hogy milyen szaguk volt. A szépirodalom ekkor tud működésbe lépni és betölteni valós funkcióját a szórakoztatáson kívül. A kicsin keresztül bemutatni, hogy mi történt és történik még mindig ebben az országban, és hogy miért is vagyunk reménytelenül balkáni nép, hiszen az értelmiségünk is balkáni.

A regény Vidra Milán egyetem tanársegédnek, a rendszerváltó pártok szürke eminenciásának életét mutatja be felemelkedésétől a bukásáig rövid jelenetekben, melyeknek a rendszerváltás az origója, és ahhoz képest telik az idő.

Kerékgyártót azonban íróként leginkább az árulás metafizikája és lélektana érdekli. Főhőse mindent és mindenkit elárul, amikor pedig már nincs kit elárulni, akkor meghal. A regényt olvasva mitológiai párhuzamokat von az ember, hiszen Vidra árulásai: a filozófia és a tudomány elárulása, apjának elárulása és az ország elárulása a nemzeti mutyiban való részvétellel a görög mítoszok könyörtelenségét idézi. Itt van egy főhős, aki a habzsi-dózsiért mindent kész áruba bocsátani, kezdve saját magával. A magyar rendszerváltó értelmiségi archetípusa.

Kerékgyártó az áruláshoz való hozzászokás ábrázolásában remekel. Az első árulásnál, mely a legnehezebb, még zokog a főhős egy ukrainai köztemetőben, de a többi már viszonylag zökkenőmentesen zajlik, az apja gyógykezelése is, a pártok közötti lavírozás és a mutyik megszervezése is. Mindent megúszik, de képtelen abbahagyni az árulást – ez vezet végül a halálához.

Kerékgyártó a kötet megjelenése kapcsán adott interjúiban folyamatosan hangoztatja, hogy főhőse nem azonos az íróval, de Kerékgyártó érintettsége a rendszerváltásban átüt a szövegen. Az olvasó könnyedén érzi úgy, hogy vallomásos prózát olvas, a szerző életrajzi áthallásai miatt. Az árulás mellett a másik nagy kérdése a regénynek a büntetés. Az egyik legerősebb jelenetben Vidrát börtönbe zárják, ahol folyamatosan erőszakolják meg a cellatársai. A főhős ekkor 62 éves, éppen úgy, mint a regényíró, éppen olyan fizikummal. Rézmálmot regényben ritkán írtak így meg a magyar irodalom történetében.

Kertész Imre mondta azt, hogy a *Sorstalanság*, mivel a Kádár-korszak alatt íródott, annak a kornak is a lenyomata. Nincsen ez másképpen *A rendszerváltóval* sem. Kerékgyártó azonban nem kordokumentumot ír, hanem fejlődésregényt, a magyar politikába bevonódott értelmiségi fejlődésregényét. Azt írja meg, hogy Magyarországon az önzésen kívül semmi nem jellemez senkit, akinek köze lett a politikához.

Ebből nőtt ki a Nemzeti Együttműködés Rendszere.